

УДК 35

ЛОЛА Вікторія Василівна,
канд. держ. упр, доц. каф. держ. упр.
та місц. самоврядування ДРІДУ НАДУ

ПЕТРЕНКО Оксана Станіславівна,
канд. держ. упр., доц., завідувач сектору відбору
та прийому слухачів і зв'язків з випускниками
відділу роботи з персоналом ДРІДУ НАДУ

ФЕНОМЕН ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ – БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Розглядаються проблеми соціальної відповідальності/безвідповідальності на публічній службі. Розкривається сутність феномену соціальної безвідповідальності як антипода соціальної відповідальності. Визначаються етичні, правові та інші аспекти її розуміння. Аналізується конструктивна та деструктивна роль соціальної безвідповідальності публічних службовців у суспільстві.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна безвідповідальність, публічна служба, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування.

Lola V. V., Petrenko O. S. The phenomenon of responsibility – irresponsibility in the public service: conceptualization of the concepts

The problems of social responsibility/irresponsibility in the public service are considered. The essence of the phenomenon of the social irresponsibility as the antithesis of social responsibility is considered. The ethical, legal, and other aspects of its understanding are defined. The constructive and destructive role of the social irresponsibility of the public servants in society is analyzed.

Key words: social responsibility, social irresponsibility, public service, civil servants, officials of local self-government.

Постановка проблеми. Реформування системи публічного управління в Україні зорієнтоване на визнані світовою спільнотою демократичні та гуманістичні за своїм змістом і спрямованістю міжнародні стандарти. Важливим складником прогресивних змін є те, що держава повинна забезпечувати відповідальну, соціально значущу та правову за змістом поведінку суб'єктів управління. Водночас для сучасної суспільно-політичної ситуації в країні залишаються характерними такі негативні явища, як девальвація закону, недієздатність нормативних актів або їх невідповідність між собою, хаотичний стан, мозаїчність державної регуляції, корпоративний характер органів публічної влади та ін. Ці явища поглиблюють існуючу політичну кризу в державі й загострюють ситуацію в соціальній та економічній сферах. Таким чином, питання соціальної відповідальності публічних службовців є традиційно актуальним для пострадянського суспільства. Аналізу об'єктивних та суб'єктивних факторів, пов'язаних з її реалізацією, присвячено численні дослідження. Натомість безрезультативність переважної більшості реформ в Україні досить часто пояснюється саме низьким рівнем особистої та колективної відповідальності, тобто, фактично, всього суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам відповідальності на публічній службі присвячено численну кількість публікацій. Зокрема, проблеми політичної відповідальності знайшли відображення в працях І. Кресіної, А. Коваленка, М. Краснова, В. Мельниченка. Юридичні аспекти відповідальності в державному управлінні розглядаються І. Алексеєнком, В. Виноградовим, А. Зинов'євим, Л. Забровською, Н. Ісаєвою, О. Батановим, Л. Кривенком, А. Сергєєвим, Н. Колосовою, Т. Шоном. Особливості співвідношення політичної та правової відповідальності публічних службовців аналізуються в працях Н. Армаш, В. Мельниченко, М. Паламарчук та ін. Етичні аспекти відповідальності в професійній діяльності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування розкриваються у дослідженнях М. Пірен, С. Серьогіна, О. Мельниченка.

Проблеми впровадженню соціальної відповідальності у діяльність органів місцевого самоврядування розглядали Т. Маматова, А. Рижко, А. Колповська. Окремі аспекти соціальної відповідальності досліджувалися в працях О. Новікової, О. Амоша та ін.

Таким чином, дослідження проблем соціальної відповідальності у професійній

діяльності публічних службовців передбачає декілька важливих напрямів: 1) соціальна відповідальність розглядається в контексті моральної відповідальності особистості й тісно пов'язана з етичною оцінкою професійних дій публічних службовців; 2) переважно мова йде про відповідність поведінки та дій державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування критерію «соціальної корисності»; 3) діапазон розуміння проблеми: від «індивідуальної (особистої) соціальної відповідальності» до «корпоративної соціальної відповідальності». Визначальним є той факт, що соціальна відповідальність на публічній службі аналізується та сприймається лише в конструктивному контексті, натомість поза увагою більшості дослідників залишається її антипод – безвідповідальність, а також її деструктивні впливи на суспільство. Це, відповідно, обумовлює актуальність даної статті.

Метою статті є дослідження феномену відповідальності/безвідповідальності на публічній службі, визначення її сутності та аналіз основних позитивних (конструктивних) та негативних (деструктивних) впливів на суспільство.

Виклад основного матеріалу. Соціальна відповідальність є невід'ємним складником соціальної організації суспільства [8, с. 7]. Етимологія слова «відповідальність» (від «*відповідь давати*») дозволяє визначити її як певну відповідь на об'єктивні виклики суспільства. Визначальним є той факт, що розуміння відповідальності як певної наукової категорії є досить поліваріантним й залежить від конкретних підходів, що застосовуються в тій чи іншій сфері соціально-гуманітарних знань (філософії, соціології, політології, психології, праві тощо). Водночас слід зазначити, що в сучасній теорії управління поняття соціальної відповідальності належить до ключових. Аналіз будь-яких управлінських процесів так чи інакше співвідноситься з питаннями обов'язків та відповідальності за їх виконання суб'єктом управління. Саме принцип відповідальності визначається як один із визначальних регуляторів суспільного життя в етиці державного управління [7, с. 18].

Ураховуючи той факт, що поняття відповідальності «відображає об'єктивний, історично конкретний характер взаємин між особистістю, колективом, суспільством з точки зору свідомого здійснення поставлених до них взаємних вимог» [2, с. 25], особливе навантаження під час аналізу пов'язаних з нею питань покладається на нормативну структуру суспільства, яка і визначає критерії поведінки особистості.

Натомість в умовах інституційної трансформації суспільства «зміст норм розмивається, і значення норм знижується» [1, с. 11], а отже, складно відповісти на запитання, де закінчується відповідальність та починається безвідповідальність.

Аналізуючи вітчизняну практику реформи публічного управління в Україні, ми можемо говорити про панування подвійної інституціональної системи, у тому числі й існування бінарної системи цінностей, коли цінності попереднього періоду вже не працюють, а нові ринкові ще не сформувалися. Це зумовлює викривлення та обмежене сприйняття соціальної відповідальності як окремими особистостями, так і суспільством взагалі, у тому числі й органами публічної влади. На даному етапі суспільно-політичного розвитку України мова йде переважно не стільки про соціальну відповідальність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, скільки про її відсутність, тобто безвідповідальність. Ця теза знаходить підтвердження і в працях більшості суспільствознавців, оскільки «характер відповідальності залежить від типу особистості в конкретному суспільстві ... Коли два типи суспільства співіснують в одному соціальному просторі, то поведінка, що є природною для одного типу суспільства, в оптиці іншого типу суспільства бачиться як безвідповідальність» [1, с. 11].

Оскільки в сучасному науковому дискурсі сформоване розуміння сутності відповідальності, як «те, на що не поширюється вплив, на що не можна реально і дієво особисто вплинути, не може бути об'єктом відповідальності», то й безвідповідальність слід розглядати як відсутність визначеної якості, тобто відповідальності [2, с. 194].

Соціальна природа публічної служби обумовлює те, що співвіднесення категорій «відповідальність – безвідповідальність» щодо реалізації соціальних функцій представниками публічного управління передбачає не тільки реалізацію свідомого служіння інтересам суспільства, захисту прав та свобод громадян та інтересів держави, а й взяття на себе додаткового обов'язку особистого чи корпоративного характеру. Це обов'язок особи оцінювати власні наміри та обирати поведінку відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку (відповідальність), а у випадку їх порушення (безвідповідальність) – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання. Тобто, як зазначає Я. І. Соловій, соціально-правова сутність безвідповідальності полягає у відсутності (викривленні)

соціальних зв'язків і взаємовідносин між суспільством і особою, особою і колективом, між свободою суб'єкта і суспільною необхідністю, у порушенні відповідності між правами та обов'язками [9, с. 101].

У контексті функціонування публічного управління, слід виокремити декілька аспектів соціальної відповідальності (та безвідповідальності як її антипода): соціальна відповідальність/безвідповідальність публічних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (особиста відповідальність), соціальна відповідальність/безвідповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування (колективна, корпоративна відповідальність).

Слід зазначити, що особиста відповідальність/безвідповідальність представників публічного управління є базовою фундаментальною категорією, оскільки осмислення відповідальності відбувається через особисту систему цінностей кожного публічного службовця. Цей суб'єктивний фактор досить часто є визначальним під час проведення реформ щодо визначення вектору змін, процедур їх впровадження в життя, а в результаті – їх ефективності. Процеси реформи публічного управління в Україні, у тому числі й у сфері місцевого самоврядування, децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад, доводять цю банальну істину на практиці. Досить часто, починаючи з прийняття рішення про добровільне об'єднання і завершуючи вирішенням буденних проблем життєдіяльності громади, визначальним фактором стає саме суб'єктивна позиція керівника громади та депутатського корпусу. Як справедливо зазначив один з ідеологів реформи децентралізації в Україні А. Ткачук: освоєння нових ресурсів показує різючі відмінності у спроможностях об'єднаних громад. На одній території децентралізація дала результат, а на іншій – ні [10]. Визначальним фактором при цьому стала саме суб'єктивна характеристика тих, хто приймає рішення.

Проведення межі між відповідальністю та безвідповідальністю передбачає формулювання певних критеріїв оцінки та санкцій за безвідповідальну поведінку. При цьому варто зазначити, що аналіз явища соціальної відповідальності/безвідповідальності публічних службовців, має відбуватися у двох взаємообумовлених площинах: по-перше, це безпосередня професійна діяльність публічних службовців, а також пов'язані з нею заходи відповідальності, які межують з правовою та визначаються службовим положенням і повноваженнями посадової

особи; по-друге, це реакція громадськості та професійні дії державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування (підтримка, контроль, осуд, вимоги як до влади, так і до себе).

Важливим фактором поширення тотальної безвідповідальності в сучасному українському суспільстві є відсутність чіткої правової регламентації питань соціальної відповідальності. Амбівалентність моральної свідомості особистості породжує можливість подвійного трактування будь-якого нормативно-правового акта або їх неузгодженість між собою. Одним із виявів цього є «гра поняттями»: підміна соціальної відповідальності на її складову – колективну політичну відповідальність або навмисне звуження соціальної відповідальності виключно до моральної особистої відповідальності. Водночас перехід від колективної політичної та моральної особистої відповідальності в державному управлінні до правової дозволить унеможливити появу такого феномену, як «політичний бізнес». Проте існуючі нормативно-правові акти дозволяють стверджувати протилежне. Ось деякі приклади цього: Кабінет Міністрів України несе колективну політичну відповідальність за Стратегію реформування державного управління України на 2016 – 2020 рр.; депутат місцевої ради не несе відповідальності за виступи на засіданнях ради та її органів за винятком відповідальності за образу чи наклеп відповідно до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» 11.07.2002 № 93-IV; люстрація не застосовується до виборних посад відповідно закону України «Про очищення влади» від 16.09.2014 № 1682-VII тощо.

Аналіз правових засад поширення безвідповідальної поведінки серед публічних службовців свідчить, що відповідно до законів України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування» особи, винні в порушенні законодавства про державну службу/службу в органах місцевого самоврядування притягуються до цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності згідно із законом. Водночас правова відповідальність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування відображає лише один з аспектів соціальної відповідальності публічних службовців, а соціальна та правова відповідальність співвідносяться відповідно як загальне та особливе [8, с. 13]. Натомість соціальна відповідальність є набагато ширшою і, залежно від виду соціальних норм, включає в себе моральну, політичну, корпоративну відповідальність, які, до речі, залишаються

поза увагою під час аналізу та оцінювання професійної діяльності публічних службовців.

Водночас реалізація Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 р., Стратегії державної кадрової політики на 2012 – 2020 рр. з урахуванням Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 р. передбачає формування професійної компетентності державних службовців і службовців місцевого самоврядування та підвищення довіри громадян до їх професійної діяльності. У контексті реалізації соціальної відповідальності публічними службовцями очікується повний спектр її розуміння (як моральної, політичної та корпоративної відповідальності), натомість отримуємо звуження змістовного наповнення виключно до правової відповідальності або відсутності її взагалі, тобто безвідповідальності.

У питанні співвіднесення правової та інших видів соціальної відповідальності на публічній службі визначальний є той факт, що їх не можна між собою ототожнювати. Далеко не всі відносини в суспільстві опосередковуються правом, а отже, це робить неможливим встановлення державою санкцій за недотримання певних соціальних норм [3, с. 8]. У цьому контексті поза регуляторним впливом системи права залишаються питання індивідуальної та колективної відповідальності представників політичної еліти, а також рядових виконавців – державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Слід також урахувати, що соціальна відповідальність має два змістовних вияви – позитивний і негативний. Позитивна соціальна відповідальність передбачає добровільне і свідоме виконання, дотримання суб'єктами суспільних відносин приписів соціальних норм, а негативна, у свою чергу, – застосування до порушника соціальних норм заходів впливу, передбачених цими нормами. Фактично мова йде про добровільну та репресійну, примусову моделі застосування відповідальності в суспільних відносинах, тоді як правова відповідальність є переважно негативною, ретроспективною (настає після порушення норм права), інші види соціальної відповідальності мають позитивний характер.

Слід зазначити, позитивна відповідальність є, з одного боку, внутрішнім переконанням людини діяти правомірно, а з іншого – вона має юридичну підставу –

норму права, завдяки якій відбуваються формування у суб'єктів мотивів позитивної та необхідної з позиції права поведінки. Внутрішня переконаність людини взяти на себе відповідальність на публічній службі має своє вираження у феномені суспільного служіння. Сутність такої відповідальності обумовлюється статусом службової особи та сприймається нею як покликання [8, с. 9]. Поняття «суспільне служіння» є не лише основою професійного призначення державних службовців, але й важливою характеристикою моральної зрілості особистості. Розгляд даної характеристики як складника особистості державного службовця пов'язаний як із професійним, так і суспільним його призначенням, і передбачає почуття обов'язку не лише перед своєю державою, країною, народом, але й щодо людей, внутрішньої необхідності служіння їм. Внутрішня необхідність служіння й почуття обов'язку, відповідальності є обов'язковою умовою реалізації професійної місії представників публічного адміністрування [7, с. 18].

Реалізація позитивної соціальної, у тому числі й правової, відповідальності не лише відіграє в суспільстві регулятивну роль, а й виконує виховну, превентивну (попереджувальну), сигналізаційну (інформаційну) та інші функції. Нормативність добровільної відповідальності передбачає взаємні права та обов'язки учасників суспільних відносин і пов'язані з нею специфічні заходи.

Негативним аспектом соціальної відповідальності є реалізація таких її проявів, як: покарання; накладення санкції; захід державного примусу; реакція суспільства на правопорушення; обов'язок перетерпіти певні позбавлення; обов'язок, що виконується примусово; обов'язок надати звіт та оцінка (осуд). Зауважимо, що всі зазначені прояви є вірними. Однак якщо розглядати відповідальність через призму лише якоїсь однієї, нехай і дуже важливої ознаки, то автоматично зменшується значення інших ознак та елементів, які також відіграють важливу роль. Це істотно перекручує бачення відповідальності. Саме тому більш доречно розглядати формування соціальної відповідальності публічних службовців як систему правовідносин, що включає до свого складу більшість із визначених ознак і елементів та розширити перелік випадків за яких настає відповідальність.

Важливою ознакою сучасного суспільства, а відповідно й відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією державно-управлінського впливу, є зниження міри відповідальності до максимально негативного її рівня, а саме безвідповідальності (у

виробничій чи управлінській сфері), у сукупності з подібним ставленням до свого суспільного обов'язку з боку багатьох осіб (включаючи керівників у вищих органах влади), що негативно відображається на всіх суспільних процесах. Визначальним є той факт, що мова йде про феномен тотальної соціальної безвідповідальності, яка закладена в основу системи державного управління через нормативно-правові акти та є серйозною проблемою нашого суспільства. Причому це явище охоплює всіх від «верхів» до «низів»: від Верховної Ради України, яка упродовж останніх років доволі часто перебувала в стані бездіяльності, до молодих осіб (25 – 30 років), які не хочуть працювати, що, на думку дослідника О. Гарасимів, і є прикладом нічим не прикритої безвідповідальності на всіх рівнях суспільного розвитку [4]. Фактично, йдеться про формування соціальної безвідповідальності, що є синонімом бездіяльності, і навпаки. У свою чергу, бездіяльність породжується пасивністю, соціальною нейтральністю, намаганням вийти за межі впливу соціальних інститутів.

Аналіз правових аспектів поширення соціальної безвідповідальності в сучасному суспільстві, у тому числі й на публічній службі, дозволяє визначити її як певну сутнісну статусно-рольову частину правової антикультури. При цьому варто зазначити, що матеріалізованим виявом такої правової антикультури є неправомірні вчинки суб'єктів правовідносин, зміст яких може різнитися залежно від їх статусу, функцій та повноважень. Так, виявом правової антикультури законодавця є прийняття законодавчого акта, що суперечить чинному законодавству. У діяльності публічних службовців правова антикультура виявляється в недотриманні норм законодавства, усвідомленому прийнятті протиправних рішень, що характеризується саме як вияв соціальної безвідповідальності.

Зазначене сприймається суспільством негативно та породжує відчуття тотальної недовіри до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що негативно впливає на політичний, економічний та соціальний стан у країні, перешкоджає модернізації суспільства та забезпеченню розвитку людини, унеможливорює формування соціальної відповідальності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, дозволяючи уникати її взагалі.

Важливим аспектом соціальної відповідальності є реакція суспільства. Безвідповідальність посадових осіб місцевого самоврядування провокує наростання негативних суспільних настроїв, які супроводжуються збільшенням недовіри

населення до влади, підвищенням рівня агресії в суспільстві, поширенням громадських протестів тощо.

Саме низький рівень довіри суспільства до влади є одним із найголовніших атрибутів поширення соціальної безвідповідальності в сучасному українському суспільстві. Він залишається стабільно низьким останні роки (хоча й відносно зріс порівняно з 2013 р.). Натомість, як свідчать дані соціологічних опитувань, найбільший рівень довіри в суспільстві мають такі соціально відповідальні інститути, як волонтери (59 % у 2015 р.), церква (50 %), армія (22 % у 2013 р. проти 41 % у 2015 р.) та громадські організації (18 % у 2013 р. та 34 % у 2015 р.). До речі, «волонтерів» додали до переліку соціальних інститутів лише у 2015 р. з огляду на їх роль у суспільстві [11].

Варто зазначити, що негативна реакція на соціальну безвідповідальність публічних службовців може мати два полюси: перший – це формування негативної пасивної поведінки громадськості і провокування соціальної безвідповідальності громади (тривалий час державна монополія на вирішення повсякденних питань життєдіяльності населення, недопущення конкуренції ідей та проектів з боку громадянського суспільства, які покликані розв'язати ці проблеми, породжували соціальну безвідповідальність з боку пересічних громадян, які до цього часу доволі часто вважають, що державна влада має вирішувати все, а самі при цьому займають позицію «паразитуючих суспільних елементів»); другий – мотивація громади до самоорганізації та взяття соціальної відповідальності за вирішення питань її соціально-економічного розвитку на себе.

Запит на соціально відповідальну поведінку публічних службовців підтверджує одне з останніх досліджень щодо визначення портрету ідеального державного службовця очима громадян – моніторинг сприйняття прогресу реформ, що проводився TNS спільно з Національною радою реформ (травень 2016 р.). За його результатами переважна більшість українців вважає, що ідеальний державний службовець повинен дотримуватися законів, шукати шляхи для вирішення питання, а не для відмови, бути справжнім фахівцем у своїй справі (по 74 %), ставитися з повагою до громадян (73 %), а також бути відповідальним та добросовісним (по 70 %) [6].

Іншим аспектом проблеми є те, що соціальна безвідповідальність публічних службовців морально розбещує суб'єктів суспільних відносин, вносить

дезорганізацію в їх систему, деформує духовні цінності суспільства, і навіть призводить до матеріальних втрат. Наслідки соціальної безвідповідальності можуть бути різні як за змістом, так і за силою впливу на суспільство та громадську думку. Вони можуть мати локальний, регіональний, національний та міжнародний характер. Саме масштабом наслідків безвідповідальності вимірюється її суспільна небезпечність.

Соціально відповідальна поведінка публічних службовців, у свою чергу, формує позитивну оцінку громадськості, сприяє підвищенню рівня довіри населення до влади, активізує позитивні дії громадськості стосовно досягнення суспільної мети. Соціальна відповідальність посадових осіб та органів місцевого самоврядування це тип поведінки, який реалізується за допомогою певних дій та заходів, спрямованих на поліпшення добробуту населення територіальної громади та сталий розвиток держави в цілому. Вона базується на визначенні та конкретизації обов'язків публічних службовців щодо прийняття та виконання законів, нормативно-правових документів, які спрямовані на забезпечення збереження, ефективного використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію в повному обсязі державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів; створення умов та можливостей формування та накопичення людського і соціального капіталу тощо. У той самий час громадянське суспільство має бути конструктивним антиподом, генератором альтернативного бачення та реалізації вирішення наявних соціально-економічних проблем. Таким чином, утворюється конкуренція ідей та проектів, в якій перемагає краща організація (підхід до вирішення проблеми), краща ресурсна база та краще бачення стратегічного розвитку. Впровадження таких підходів дозволяє розпочати процес формування інституту позитивної соціальної відповідальності посадових осіб та органів місцевого самоврядування як ресурсу територіальної громади. Впровадження принципів соціальної відповідальності передбачає формування напрямів взаємодії з представниками малого та середнього бізнесу, громадських організацій (першочергове значення під час вирішення ряду соціальних проблем). Основними рисами інституту позитивної соціальної відповідальності є: домінування позитивних методів мотивації; самостійний вибір обсягу соціальних зобов'язань; перехід від моральної відповідальності до правової; проактивний характер відповідальності [5, с. 26]. Так, у розвинутих демократичних країнах влада

(держава) не підмінює громадянський сектор (численні громадські та недержавні організації), який забезпечує реалізацію прав та свобод населення країни. Там не існує відділів культури та спорту, бо програми, ініціативи в цій сфері (організація змагань, святкових заходів, фестивалів тощо) реалізують громадські організації і спеціалізовані громадські фонди. У розвинутих країнах немає такого численного апарату влади (особливо на низовому рівні), оскільки існує пріоритет вирішення проблем та реалізації ініціатив задля розвитку суспільства (громад) з боку громадянського суспільства (місцевих громадських організацій).

Висновки.

1. Поняття соціальної відповідальності є одним із базових для сучасного публічного управління. Його сутність відображається у свідомому здійсненні суб'єктами суспільних відносин (особистістю, колективом, суспільством) певних взаємних зобов'язань, вимог, очікувань. Антиподом відповідальності є безвідповідальність особистості як відсутність у неї визначеної якості. Безвідповідальність у поведінці може бути обумовлена як свідомим небажанням людини брати на себе відповідальність та діяти відповідно до існуючих суспільних вимог, так і неприйняттям нею актуальних для суспільства норм та цінностей на індивідуальному рівні.

2. Поширення явища соціальної безвідповідальності на публічній службі пов'язане, з одного боку, з недосконалістю правових механізмів регулювання публічно-службових відносин, суперечливістю діючих правових норм, відсутністю політичної волі щодо вирішення існуючих проблем. З іншого боку, формування соціально відповідальної поведінки у державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування неможливе без поєднання позитивної (добровільної) та негативної (примусової) відповідальності. При цьому слід урахувати, що досконалість та «законність» правових норм, які регулюють питання забезпечення соціальної відповідальності на публічній службі, наявність механізму притягнення до відповідальності та його реалізація стають пріоритетними, оскільки виконують одночасно декілька суспільних функцій – виховну, превентивну, сигналізаційну тощо.

3. Позитивна соціальна відповідальність публічних службовців (як взаємна соціальна відповідальність державних службовців, посадових осіб та органів місцевого самоврядування – громади – бізнесу) формує певний соціальний капітал,

який є ресурсом суспільства, покликаним забезпечити конструктивний діалог публічної влади, бізнесу та громади.

Таким чином, соціальна безвідповідальність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування є одним з атрибутів сучасної суспільно-політичної ситуації в Україні, що супроводжується низьким рівнем довіри населення до влади та негативним впливом на всю систему суспільних відносин, у тому числі й на успішність та результативність реформи публічного управління. Водночас поширеність цього негативного явища та значення його наслідків для суспільства вимагають більш детального дослідження та потребують додаткових наукових розробок стосовно пошуку шляхів та розробки механізмів подолання безвідповідальності на публічній службі.

Список використаної літератури

1. **Безрукова О. А.** Атрибуція відповідальності/безвідповідальності особистості в умовах модерну / О. А. Безрукова // Наукові праці. Сер. «Соціологія» / гол. ред. Л. П. Клименко. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 172. Т. 184. – С. 10 – 13.
2. **Безрукова О. А.** Соціальна відповідальність в сучасному українському суспільстві: соціологічна концептуалізація та досвід емпіричного дослідження : дис. ... д-ра соц. наук : 22.00.04 / Безрукова Ольга Анатоліївна. – Київ, 2015. – 427 с.
3. **Відповідальність** органів публічної влади: політичні та правові аспекти : [наук. розробка] / С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко, Н. Г. Плахотнюк [та ін.]. – Київ : Вид-во НАДУ, 2011. – 60 с.
4. **Гарасимів О.** Відповідальність та безвідповідальність: соціально-правова парадигма / О. Гарасимів. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/31469/%CE>.
5. **Дудкін О. В.** Організаційно-економічні основи розвитку соціальної відповідальності промислового підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Дудкін Олександр Валентинович. – Суми, 2011. – 231 с.
6. **Ідеальний** держслужбовець очима українців: міф чи реальність? – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/news/idealnyy-derzhsluzhbovec-ochyma-ukrayinciv-mif-chy-realnist>.

7. **Культура** й етика в публічному адмініструванні : наук. розробка / С. М. Серьогін, О. В. Антонова, І. І. Хожило [та ін.]. – Київ : Вид-во НАДУ, 2010. – 40 с.

8. **Охріменко О. О.** Соціальна відповідальність : навч. посіб. / О. О. Охріменко, Т. В. Іванова. – Київ : Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут», 2015. – 180 с.

9. **Соловій Я. І.** Бездіяльність як філософсько-правова категорія та її соціально-правові наслідки / Соловій Ярослав Іванович // Університетські наук. зап. – 2011. – № 3. – С. 72 – 77.

10. **Ткачук А.** Децентралізація є щепленням від Кремля / А. Ткачук. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3367>.

11. **Україна:** Підсумки Революції Гідності. Як змінилася країна і народ. – Режим доступу : <http://iac.org.ua/ukrayina-pidsumki-revoljutsiyi-gidnosti-yak-zminilasya-krayina-i-narod>.

List of references

1. **Bezrukova O. A.** Atrybutsiia vidpovidalnosti/bezvidpovidalnosti osobystosti v umovakh modernu / O. A. Bezrukova // Naukovi pratsi. Ser. «Sotsiologhiia» / hol. red. L. P. Klymenko. – Mykolaiv : Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2012. – Вуп. 172. Т. 184. – С. 10 – 13.

2. **Bezrukova O. A.** Sotsialna vidpovidalnist v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi: sotsiologichna kontseptualizatsiia ta dosvid empirychnoho doslidzhennia : dys. ... d-ra sots. nauk : 22.00.04 / Bezrukova Olha Anatoliivna. – Kyiv, 2015. – 427 s.

3. **Vidpovidalnist** orhaniv publichnoi vlady: politychni ta pravovi aspekty : [nauk. rozrobka] / S. D. Dubenko, V. I. Melnychenko, N. H. Plakhotniuk [ta in.]. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2011. – 60 s.

4. **Harasymiv O.** Vidpovidalnist ta bezvidpovidalnist: sotsialno-pravova paradyhma / O. Harasymiv. – Rezhym dostupu : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/31469/%CE>.

5. **Dudkin O. V.** Orhanizatsiino-ekonomichni osnovy rozvytku sotsialnoi vidpovidalnosti promysloвого pidpriemstva : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 / Dudkin Oleksandr Valentynovych. – Sumy, 2011. – 231 s.

6. **Idealnyi** derzhsluzhbovets ochyma ukraintsiv: mif chy realist? – Rezhym

dostupu : <http://reforms.in.ua/ua/news/idealnyy-derzhsluzhbovec-ochyma-ukrayinciv-mif-chy-realnist>.

7. **Kultura** y etyka v publichnomu administruvanni : nauk. rozrobka / S. M. Serohin, O. V. Antonova, I. I. Khozhylo [ta in.]. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2010. – 40 s.

8. **Okhrimenko O. O.** Sotsialna vidpovidalnist : navch. posib. / O. O. Okhrimenko, T. V. Ivanova. – Kyiv : Nats. tekhn. un-t Ukrainy «Kyivskyi politekhnichniy instytut», 2015. – 180 s.

9. **Solovii Ya. I.** Bezdiialnist yak filosofsko-pravova katehoriia ta yii sotsialno-pravovi naslidky / Solovii Yaroslav Ivanovych // Universytetski nauk. zap. – 2011. – № 3. – S. 72 – 77.

10. **Tkachuk A.** Detsentralizatsiia ye shcheplenniam vid Kremlia / A. Tkachuk. – Rezhym dostupu : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3367>.

11. **Ukraina:** Pidsumky Revoliutsii Hidnosti. Yak zminylasia kraina i narod. – Rezhym dostupu : <http://iac.org.ua/ukrayina-pidsumki-revolyutsiyi-gidnosti-yak-zminilasya-krayina-i-narod>.

Надійшла до редколегії 19.12.16